

Interkulturel kommunikativ kompetence & autentiske tekster – en oplagt mulighed

Indledning

På læreruddannelsen hedder det ene af de nationalt fastlagte moduler i undervisningsfaget tysk *Interkulturel kommunikation*. Modulets læringsmål er såvel styrkelse af den studerendes egne interkulturelle kommunikative kompetencer som forberedelse til at undervise i interkulturel kommunikation i folkeskolen – alt sammen med det formål at styrke elevernes interkulturelle kommunikative kompetencer gennem tysk. Modulbeskrivelsen lægger således op til at det kommunikative og det interkulturelle perspektiv er integreret i det at tilegne sig et fremmedsprog.

Da vi tilrettelagde vores modul, viste det sig imidlertid at disse to dimensioner, den kommunikative og den interkulturelle, ofte ikke er integrerede; hverken i den praktiske sprogundervisning eller i den fagdidaktiske teori. Nyere empirisk undervisningsforskning i Danmark viser således at der er tendens til at fremmedsprogsundervisning der inkluderer kulturdimensionen,

ikke i tilstrækkelig høj grad sikrer at de undervisningsaktiviteter der igangsættes, også er sprog-læringsaktiviteter (Daryai-Hansen 2016: 28).

I mange forskningspublikationer indgår begrebet *interkulturel kommunikation*,

men feltet er præget af at forfatterne enten fokuserer på kommunikative kompetencer eller på interkulturelle kompetencer. En af de få forskere der har sammentænkt kommunikations- og kulturdimensionen, er Michael Byram. Byram udviklede i 1997 en model der har været meget indflydelsesrig, men også ofte er blevet kritiseret (se fx

Af Kirsten Bjerre, lektor i undervisningsfaget tysk på professionshøjskolen UCC, kbj@ucc.dk

og Petra Daryai-Hansen, docent i fremmedsprogsdidaktik på professionshøjskolen UCC og lektor i fremmedsprogsdidaktik på Københavns Universitet, pdha@ucc.dk

Dervin 2010). Et problem med Byrams model er bl.a. at han i sin definition af kommunikativ kompetence kun fremhæver den lingvistiske, sociolingvistiske og diskursive kompetence. Den strategiske kompetence som er af central betydning når man skal kommunikere på et fremmedsprog, fremgår ikke tydeligt i Byrams model.

Dette er et problem for modulet Interkulturel kommunikation hvor de definitioner og modeller vi bruger, skal danne udgangspunkt for de studerendes observationer af undervisning, analyse af læremidler og udvikling af undervisningsforløb. Vi har i modulet – og i fremmedsprogsundervisningen generelt – behov for klare, meningsfulde og så vidt muligt fyldestgørende definitioner: Hvad er interkulturel kommunikativ kompetence – og hvordan kan vi udvikle elevernes interkulturelle kommunikative kompetencer gennem faget tysk?

I denne artikel vil vi præsentere en model for interkulturel kommunikativ kompetence som vi har udviklet for modulet. Dernæst vil vi tage udgangspunkt i en autentisk tekst og give forslag til hvordan vi som lærere kan styrke elevernes interkulturelle kommunikative kompetencer gennem

arbejdet med tysksprogede autentiske tekster. Afsluttende vil vi pege på hvordan vores model vil kunne videreudvikles.

Interkulturel kommunikativ kompetence – en model

For at gøre begrebet interkulturel kommunikativ kompetence håndgribeligt er det vigtigt at definere (1) begrebet kompetence, (2) begrebet kultur, (3) begrebet kommunikativ kompetence og (4) begrebet interkulturel kompetence. Dette vil vi gøre i det følgende idet vi samtidig introducerer og indfletter vores model for interkulturel kommunikativ kompetence.

(1) Begrebet kompetence definerer vi med afsæt i projektet *Referencerammen for pluralistiske tilgange til sprog og kulturer* (REPT, se Candellier et al. 2007). Projektet er siden 2004 blevet finansieret af Europarådets European Centre for Modern Languages og giver et af de centrale, nuværende bud på hvordan begrebet interkulturel og flersproget kompetence kan forstås. Ifølge REPT-projektet er kompetencer forbundet med situationer: Vi bruger vores interkulturelle kommunikative kompetencer til i specifikke situationer at løse komplekse opgaver af social relevans. I sådanne situationer trækker vi på forskellige ressourcer. Der er tre centrale former for ressourcer: viden, færdigheder og holdninger. Det er derfor vigtigt at der i undervisningen skabes læringsrum hvor eleverne kan styrke deres færdigheder og deres viden, og at der bliver taget højde for holdningsdimensionen. Derudover er det vigtigt gennem undervisningen at give eleverne mulighed for at indgå i kulturmødesituationer hvor deres ressourcer (viden, færdigheder, holdninger) kan komme i spil, fx ved at eleverne på tysk kommunikerer med jævnaldrende sprogbrugere ved brug af digitale medier.

(2) I modulet tager vi udgangspunkt

» **Autentiske tekster tilbyder en oplagt og indlysende mulighed for at integrere arbejdet med den kommunikative og den interkulturelle dimension.**

i et komplekst *kulturbegreb* (se fx Bundgaard 2006 og Risager 2003) og definerer kultur som noget der:

- ikke er bundet til én nation og ét land (Tyskland og andre tysksprogede lande), men pga. sprogenes og kulturernes mobilitet er transnationalt: Tysk ligesom dansk tales overalt i verden, bl.a. fordi tyskere og danskere rejser, og fordi folk i andre lande lærer dansk og tysk.
- ikke er homogent, men komplekst: Der findes dermed ikke én tysk kultur, men en mangfoldighed af kulturer. Fx adskiller kulturen i Hamborg sig væsentligt fra kulturen i München, men også i Hamborg er der selvfølgelig et hav af forskellige kulturer, og hvert menneske indgår i forskellige kulturelle sammenhænge – vi to er bl.a. mødre, veninder, undervisere og døtre og agerer afhængigt af den respektive kontekst vi indgår i.
- ikke er statisk, men dynamisk og dermed forandrer sig gennem tiden: Tysksprogede kulturer i dag adskiller sig i høj grad fra tysksprogede kulturer for bare ti år siden.
- ikke er lukkede enheder, men er åbne for indflydelse fra andre kulturer. Når man i dag spørger elever i Tyskland hvad deres yndlingsret er, svarer de fleste 'pizza, pasta og hamburger', ligesom i Danmark.

På baggrund af denne forståelse af kultur og kompetence foreslår vi følgende model som definition på begrebet interkulturel kommunikativ kompetence: (Se fig. 1)

(3) Vores model definerer begrebet kommunikativ kompetence som *lingvistisk*, *diskursiv* og *sociopragmatisk kompetence* forbundet med *strategisk kompetence*. Denne forståelse bygger på en let tillempet version af tidligere modeller der er veletablerede i en dansk kontekst (se Faerch et al. 1984; Lund 1996, 2015). I den internationale forskningslitteratur kan der bl.a. henvises til Canale 1983, der skelner mellem grammatisk, sociolingvistisk, diskursiv og strategisk kompetence).

Sammenhængen mellem disse fire delkomponenter kan genkendes i følgende dynamiske model (Undervisningsministeriet 2001: 18) som vi har forsynet med forklarende tekstbokse: (Se fig. 2)

Modellen anskueliggør det dynamiske samspil mellem de tre kompetencekomponenter der er knyttet til den sproglige ytring – øverst – og den strategiske metakompetence – nederst. Tilsammen danner disse delkomponenter grundlaget for den fluency der er afgørende for sprogbrugerens produktive og receptive performans på lyd-, ord-, sætnings-, tekst- og kon-

tekstniveau samt under anvendelse af strategiske værktøjer.

(4) Begrebet *interkulturel kompetence* definerer vi med afsæt i det ovennævnte REPT-projekt som et samspil af:

- holdninger (den affektive dimension, fx at være nysgerrig, tolerant og åben over for kulturelle fænomener og at kunne tage kritisk stilling til dem. Vores model markerer visuelt at holdninger er den centrale indgang til interkulturel læring, jf. fx Dardorff 2006)
- viden (den kognitiv-deklarative dimension, fx viden om ligheder og forskelle mellem kulturer og om kulturbegrebet)
- færdigheder (den kognitiv-procedurale dimension, fx at kunne identificere, analysere, sammenligne og tale om kulturelle fænomener) (jf. Daryai-Hansen & Jaeger 2015).

Derudover fremhæver modellen at de tre dimensioner er forbundet gennem den transversale dimension at lære at lære (jf. Candelier et al. 2007).

Det er selvfølgelig op til den enkelte lærer at vurdere hvad den enkelte klasse og elev arbejder med, men inden for feltet interkulturel læring er det en central pointe at vidensdimensionen i sig selv ikke styrker elevens interkul-

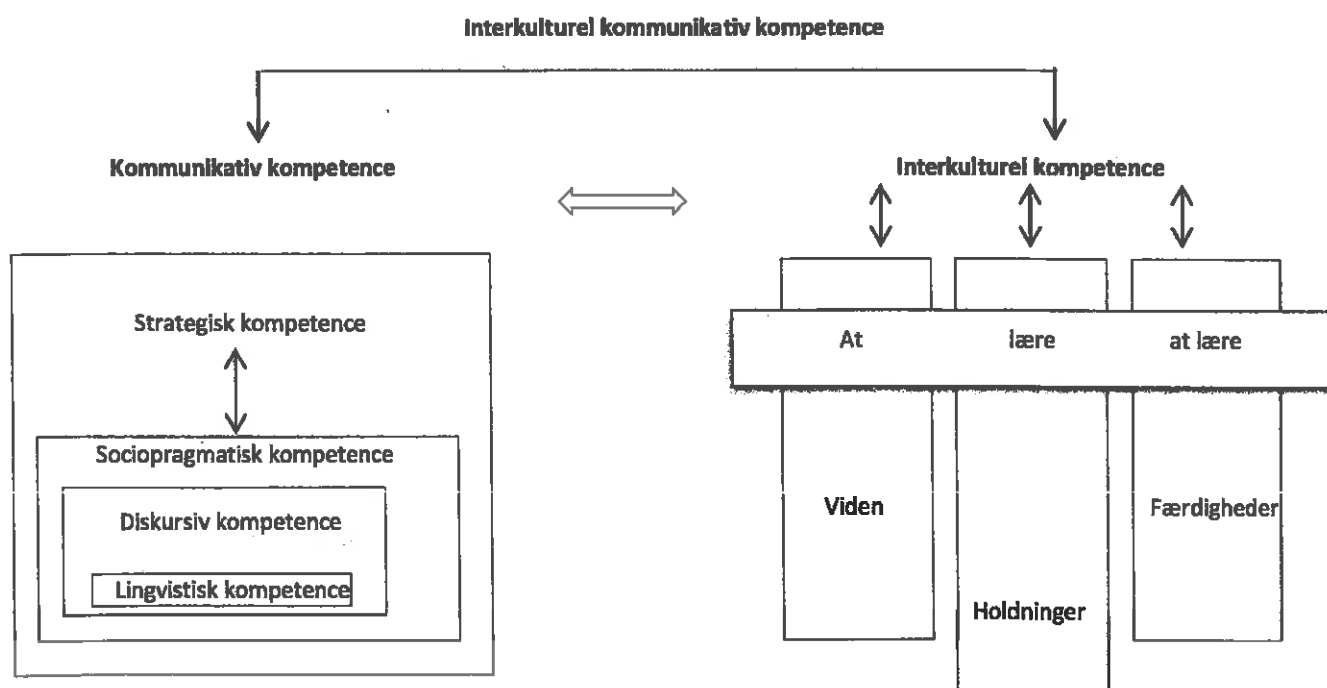

Fig. 1: Model af interkulturel kommunikativ kompetence

turelle kompetencer. Det handler i høj grad om at skabe et samspil mellem videns-, holdnings- og færdighedsdimensionen (se bl.a. Deardorff, 2006).

Interkulturel kommunikativ kompetence – autentiske tekster er en oplagt mulighed

Autentiske tekster tilbyder en oplagt og indlysende mulighed for at integrere arbejdet med den kommunikative og den interkulturelle dimension. Vi vil derfor i det følgende konkretisere ovenstående model ved at tage udgangspunkt i fodbold som kulturelt fænomen og inddrage en kort autentisk nyhedsnotits fra fodbolddidsskriftet 11 Freunde (11freunde.de) der beretter om kampen mellem Danmark og Armenien i kvalifikationsrunden til VM 2018: *WM-Quali: Dänemark mit knappem Sieg gegen Armenien*.

For at understøtte elevens interkulturelle kommunikative kompetence kan man altså sammenstille undervisningsforløb med læringsmål fra hele modellen, naturligvis uden at være forpligtet på alle perspektiver samtidigt.

I nedenstående vil vi således opliste forslag til hvilke konkrete undervisningsperspektiver man kunne forestille sig under modellens forskellige elementer, og derefter skitsere et kort undervisningsforløb med inddragelse af udvalgte dele. Begge forslag er rettet mod folkeskolens tyskundervisning.

Læringsmål og undervisningselementer i forhold til elevernes kommunikative sprogtiltagelse kunne fx være:

- **Sociopragmatisk kompetence:** anvende viden om genrer og viden om verden til at forstå den tyske

nyhedsnotits; sammenligne med en dansksproget notits; evt. producere en parallel tekst.

- **Diskursiv kompetence:** anvende viden om tekststruktur og sammenbinding til at forstå den tyske nyhedsnotits; sammenligne med en dansksproget; evt. producere parallel tekst.
- **Lingvistisk kompetence:** anvende viden om ord og fraser inden for det semantiske felt fodbold til at forstå den tyske nyhedsnotits og evt. producere parallel tekst eller til samtale om fodbold som kulturelt fænomen.
- **Strategisk kompetence:** anvende viden om læsestrategier til formålsrettet at læse hele eller dele af teksten; anvende viden om strategisk at tømme en kildetekst for ord og fraser for at kunne anvende disse produktivt i skrift eller tale; anvende viden om skriveprocessens faser; anvende viden om kompensationsstrategier i mundtlig produktion.

Læringsmål og undervisningselementer i forhold til elevernes interkulturelle læring kunne fx være:

- **Holdningsdimension:** interesse og åbenhed for nye perspektiver samt kritisk refleksion over sportsjournalistik i et nationalt og interkulturelt perspektiv.
- **Vidensdimension:** få viden om det tyske fodbolddidsskrift 11 Freunde samt viden om en dansk-armensk fodboldbegivenhed ud fra et tysk- og dansksproget perspektiv.
- **Færdighedsdimension:** analysere og fortolke nyheden som kulturelt fænomen; sammenligne den tysksprogede nyhed med nyheden i en dansksproget kontekst ift. forskelle og ligheder;

WM-Quali: Dänemark mit knappem Sieg gegen Armenien

Die dänische Fußball-Nationalmannschaft ist erfolgreich in die Qualifikation zur WM 2018 gestartet.

AFP/SID-IMAGES/LISELOTTE SABROE

København - Die dänische Fußball-Nationalmannschaft um die Gladbacher Janik Vestergaard und Andreas Christensen ist erfolgreich in die Qualifikation zur WM 2018 gestartet. Gegen Armenien siegte das Team von Trainer Åge Hareide am Sonntag in Kopenhagen mit 1:0 (1:0). Christian Eriksen (72) von Tottenham Hotspur aus der englischen Premier League erzielte das Siegtor für die Skandinavier und vergab mit einem verschossenen Elfmeter (72.) gar die Chance, das Spiel vorzeitig zu entscheiden. Im nächsten Spiel treffen die Dänen in der Gruppe E nun am 8. Oktober auf Polen, den wohl schwertesten Gruppengegner mit Bundesligastarschützenkönig Robert Lewandowski (Bayern München). Weitere Kontrahenten der dänischen Auswahl sind Rumänien um den ehemaligen Bundesligatrainer Christoph Daum, Montenegro und Kasachstan. Nur der Gruppenerste qualifiziert sich sicher für die Endrunde in Russland, die acht besten Zweiten spielen in einer Play-off-Runde vier weitere Teilnehmer aus.

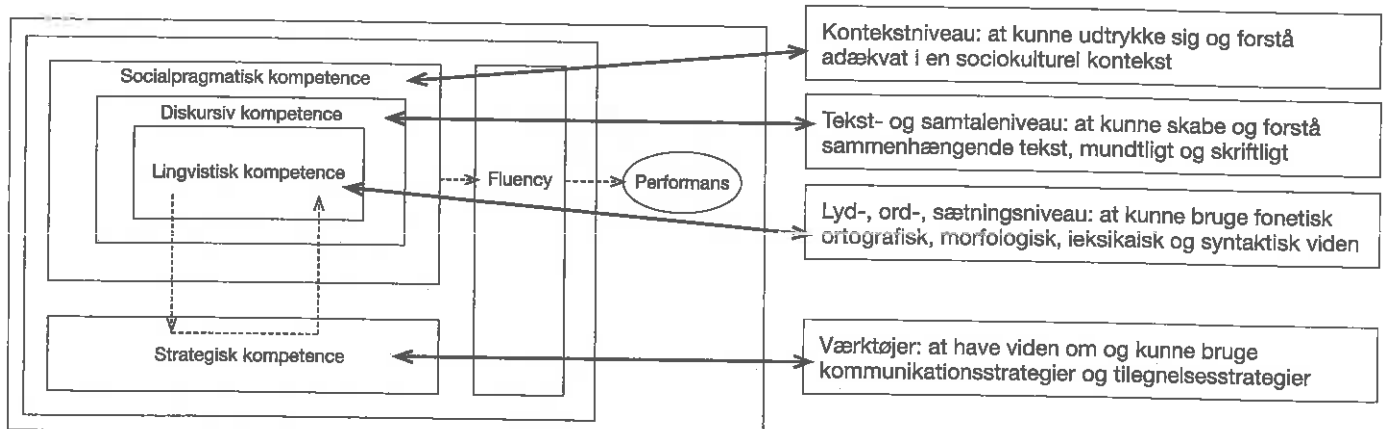
Kilde: SID (2016). WM-Quali: Dänemark mit knappem Sieg gegen Armenien, offentliggjort 04.09 2016 på www.11freunde.de/nachricht/em-1237

tale om fodbold som kulturelt fænomen.

- At lære at lære: erkende hvordan man lærer kulturelle fænomener at kende (vidensdimension); være motiveret til at lære.

Et undervisningsforløb kunne fx sammenstilles som følger:

Før: Eleverne præsenteres for og læser en kort nyhedsnotits om begivenheden på dansk, fx BT's dækning: *Pyrrryh: Eriksens drømmemål sikrer smal dansk sejr*. Samtale om VM-kvalifikationsrundens aktuelle status (vi-

Model af kommunikativ kompetence

Kilde: Sejersbøl & Nielsen (2016).

Pyyyyyh: Eriksens drømmemål sikrer smal dansk sejr, offentliggjort 04.09.2016 på www.bt.dk/fodbold/pyyyyyh-eriksens-droemmemaal-sikrer-smal-dansk-sejr

densdimensionen) og om nyheder om fodbold som genre (sociopragmatisk kompetence). Præsentation af 11 Freunde. Eleverne samler ord og fraser inden for det semantiske felt fodbold og kvalifikationsrunder i fodbold (lingvistisk kompetence).

Under: Eleverne anvender viden om læsestrategier (strategisk kompetence), om viden om verden og om genre (sociopragmatisk kompetence), om tekststrukturer og sammenbindinger (diskursiv kompetence), om ord og fraser inden for det semantiske felt (lingvistisk kompetence) – for globalt at læse og forstå den tyske nyhedsnotits om kvalifikationskampen mellem Danmark og Armenien.

- Samtale om forskelle og ligheder i den dansksprogede og den tysksprogede nyhedsnotits (færdighedsdimensionen).

- Derefter anvender eleverne viden om strategisk at tømme en kildetekst for ord og fraser samt om skriveprocessens faser (strategisk kompetence) til at producere en kort tysksproget nyhedsnotits om en drømmefodboldkamp i kvalifikationsrunden (sociopragmatisk, diskursiv og lingvistisk kompetence samt færdighedsdimensionen).

Efter: Mundtlig tysksproget præsentation under anvendelse af kompensationsstrategier af nyhedsdækningerne af drømmefodboldkampene (lingvistisk og strategisk kompetence). Fælles kritisk refleksion om sportsjournalistik i et nationalt og interkulturelt perspektiv (holdningsdimensionen) samt om egen læring (at lære at lære).

Perspektivering

I indledningen skrev vi at vi i vores modul har behov for klare, meningsfulde og så vidt muligt fyldestgørende definitioner. Vi synes at vi er kommet ret

langt idet vores model kan bruges til at analysere og tilrettelægge undervisning der har til hensigt at styrke elevernes interkulturelle kommunikative kompetencer. Men mindst to punkter i vores model har potentiale til en yderligere udvikling: For det første er den transversale dimension at lære at lære i vores model begrænset til den interkulturelle kompetence. Denne dimension kunne med fordel videreudvikles til at omfatte den kommunikative kompetence. Den vigtigste videreudvikling vil imidlertid være at konkretisere den horisontale pil der forbinder den kommunikative kompetence med den interkulturelle kompetence. Vores nuværende model definerer begreberne kultur og kompetence samt interkulturel og kommunikativ kompetence, men der tages ikke højde for samspillet mellem sprog- og kulturdimensionen. Dette samspil kunne integreres i modellen, fx med afsæt i Karen Risagers forskning om relationen mellem sprog og kultur (se bl.a. Risager 2003).

Litteratur

Bundgaard, H. (2006), *Et antropologisk blik på kultur*, i Karrebæk, M.S. (red.) *Tosprogede børn i det danske samfund*, København, Hans Reitzels Forlag, s. 131-150

Byram, M. (1997) *Teaching and assessing intercultural communicative competence*, Bristol: Multilingual Matters

Canale, M. (1983), *From communicative competence to communicative language pedagogy*, in J. C. Richards & R. W. Schmidt (red.) *Language and Communication*, London: Longman, s. 2-27

Candellier, M. et al. (2007), *Framework of reference for pluralistic approaches to languages and cultures*, Strasbourg: Council of Europe, Graz: ECML

Daryai-Hansen, P. & Jaeger, C. (2015), *The FREPA Descriptors – an Operationalisation to Deepen and Complement Byram's and Deardorff's Definitions of Intercultural Competence*, i E. Nash et al. (red.), *Intercultural Horizons: Intercultural Competence - key to the New Multicultural Societies of the Globalized World*, Newcastle: Cambridge Scholar Publishing, s. 112-134

Daryai-Hansen, P. (2016), *Hvilke*

sprogdidaktiske greb kalder nutidens og fremtidens sprogundervisning på – og hvordan kan vi motivere eleverne til at lære andre fremmedsprog end engelsk? Tænk tanken om sprog – anbefalinger til at styrke sprog i gymnasiet, Gymnasieskolernes Lærerforening, s. 27-29

Deardorff, D. (2006), *Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internalization at Institutions of Higher Education in the United States*, Journal of Studies in International Education 10(3), s. 241-266

Dervin, F. (2010), *Assessing intercultural competence in language learning and teaching: a critical review of current efforts*, i F. Dervin & E. Suomela-Salmi (red.) *New approaches to assessing language and (inter-) cultural competences in higher education*, Frankfurt am Main: Peter Lang, s. 157-173

Færch, C.; Haastrup, K. & Phillipson, R. (1984), *Learner Language and Language Learning*, UK: Multilingual Matters

Lund, K. (1996), *Kommunikativ kompetence – hvor står vi?* Sprogforum 4, s. 7-19

Lund, K. (2015), *Fokus på sprog*, i A. Søndergaard Gregersen (red.), *Sprog-fag i forandring*, 2. udgave, Frederiksberg: Samfundslitteratur, s. 87-128

Risager, K. (2003), *Det nationale dilemma i sprog- og kulturpædagogikken – et studie i forholdet mellem sprog og kultur*, København: Akademisk forlag

SID (2016), *WM-Quali: Dänemark mit knappem Sieg gegen Armenien*, 04.09.2016, www.11freunde.de/nachricht/em-1237

Sejersbøl, M. Crone, Nielsen, M. Kindberg (2016) *Pyyyyyh: Eriksens drømmemål sikrer smal dansk sejr*, BT, 04.09.2016, www.bt.dk/fodbold/pyyyyyh-eriksens-droemme-maal-sikrer-smal-dansk-sejr

Undervisningsministeriet (2001), *Kommunikativ Kompetence, i: Undervisning i andetsproglæsning og -skrivning*, <http://pub.uvm.dk/2001/andetsprog/hel.pdf>